

At Congregation Ahavath Torah
Englewood, New Jersey

Weekly Parasha Insights

*Vayakhel*⁵⁷⁷⁶

Harav Shmuel Goldin, Chief Rabbi
Rabbi Chaim Poupko, Associate Rabbi
Rabbi Morty Kuessous, Assistant Rabbi

Published by: Raphael Benaroya

Parasha Discussion

Bringing Holiness into Different Dimensions of Our Life

By: Rabbi Mordechai Gershon (Yeshivat Lev HaTorah, Ramat Beit Shemesh)

In the previous parashiyot of Terumah and Tetzaveh, Moshe was taught the details of constructing the Mishkan, but had not yet been told by Hashem to command the people to put the plans into action. Our Parasha, Parashat Vayakhel, begins with Moshe gathering the Jewish people together in order to instruct them about Shabbat and to give them the commandment to construct the Mishkan. The two lines regarding Shabbat observance, which precede the instruction to build the Mishkan, seem out of place. Why did Hashem include these two lines before beginning the primary theme of the parasha, which is the actual building of the mishkan.

Using the four different methods of learning Torah known as Pardes - Peshat (basic interpretation), Remez (textual hints), derash (metaphorical and symbolic meaning), and sod (mystical meaning), Rabbi Avraham Arie Trugman offers the following answers to our question. On a basic level, the Torah is telling us that, although building the mishkan was a mission of tremendous significance, it was not to override the observance of Shabbat. This is the peshat, or basic interpretation. Hinted to in the text (remez) is the fact that the specific activities which are prohibited on Shabbat are derived from the very same actions needed to build the mishkan. This is alluded to in the fact that the Torah goes out of its way to mention Shabbat before recording the instructions for the mishkan's construction.

Under the surface of these interpretations is the level of derash, which explains that these two concepts (Shabbat and the mishkan) appear next to each other in the Torah due to a parallel that connects them. That parallel is kedusha (holiness). The mishkan was the ultimate kedusha of space, while Shabbat is the ultimate expression of the holiness of time. *While Hashem in reality fills all space and transcends time, the establishment of the mishkan and the observance of Shabbat enable us to also infuse space and time with holiness.*

Regarding the sod (mystical interpretation) of the juxtaposition of Shabbat and the mishkan, Rabbi Trugman explains as follows (paraphrased): The juxtaposition of the realms of holy time (Shabbat) and space (the Mishkan) reveal their ultimate unity, as discovered on a scientific level only a hundred years ago by Albert Einstein. Until Einstein's discovery, scientists assumed that time and space were unrelated. Science now understands that they are intrinsically interwoven. The Sefer Yetzira (the Book of Formation) long ago recorded that all reality consists of space (referred to as "olam," or world), time (referred to as "shana," or year), and consciousness (referred to as "nefesh," or soul). Einstein united the dimensions of time and space, yet science is still only beginning to comprehend the impact of consciousness on reality. The key to sanctifying both time and space is choice. To observe Shabbat or construct the Mishkan, the Jewish people in the desert had to make a conscious choice. The choice itself endowed them with the ability to transform the "ordinary" space and time into something holy. Following their example, we actually combine all three elements of reality (space, time, and soul) when observing the Shabbat and investing our families, homes, shuls, and places of study with holiness, thereby revealing the Divine aspects present in each of these dimensions.

מאורות בפרשה (רפאל בן-ארוי'ה)

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ל"ה א')

התורה מדייק במילות הפסוק: נאמר כאן "עדת בני ישראל" ולא "בנות ישראל" מכאן שמשם רבינו כונס גברים בלבד. והדבר תמוה. שהרי בהמשך מדברת התורה על חלקן של הנשים במלאכת המשכן. ה"אור החיים" מפרש שהמילה "כל" מלמדת על ריבוי שבא לרבות על יתומים, קטנים, ונשים, שכן בפסוק כ"ב אומר: "ויבואו האנשים על הנשים" לפיכך טוען המפרש (שם): "יכוין לומר שהקהיל האנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן, ולא באו ביחד, ולא עמדו במסיבה אחת".

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ל"ה א')

רש"י מפרש שזמן ההקהל היה אחרי יום הכיפורים ובפרשת יתרו נאמר (לעיל י"ח י"ג): "ויחי ממחרת וישב משה לשפוט את העם" וגם שם פירש רש"י כי זה היה אותו יום ("למחרת יום הכיפורים"). מה חשיבות הזמן באחרי יום הכיפורים דוקא וענין שיפוט מחלוקת באותו יום. ויאירו על כן דברי ה"כלי יקר" (ל"ה א'): "על צד הרמז נאמר שהקהל זה היה לתווך השלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואחר שרצה להודיעם מעשה המשכן שיהיו כולם שותפים בו דומה כאילו הושיב את כולם במדור אחד, ועל כן הוצרך להקהילם תחילה שיהיו באגודה אחת. ועל כן פירש רש"י שהיה זה למחרת יום הכפורים לפי שכל החניות היו במחלוקת ותרעומות חוץ מן החניה שקודם מתן תורה שנאמר (שמות יט ב): "ויחן שם ישראל וגו'" ואם כן איך אפשר להקהילם בזמן שהם מחולקים ואין דעתם שוה ואין זה זמן מוכן, לזה מצא משה להקהילם כרצונו למחרת יום הכפורים כי ביום כיפור השלום מתוודך ביניהם ובעצם היום ההוא כולם באגודה אחת. על כן היה בנקל להקהילם ביום המחרת כל זמן ששלום האתמול קיים, אבל אם יום או יומים יעמוד, אז לא יוקם השלום כי כבר נתפרדה החבילה וכל איש לדרכו פונה וכדי שלא יתנגד אל השלום דברי ריבות שביניהם בעסק ממון שבין איש לחבירו כי אין לשלום של יום כיפור עסק בזה, על כן ישב משה גם לשפוט בעצם היום ההוא כדי שמכל צד יהיה שלום ביניהם, ואז יהיו ראויין לדור במדור אחד, דהיינו במשכן המשותף לכולם. ואחר שנעשו לאחדים על ידי המשכן המצרפם מאז מצינו כמה פעמים שהקהילם משה אף על פי שלא היה ממחרת יום כיפור", וזה פירוש יקר.

"וַיִּבְיֹאוּ הַשְּׂבִיעִי הַיְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ שֶׁבֶת שֶׁבֶתוֹן לָהּ" (ל"ה ב')

הנה בזה הקדוש (זח"ב פ"ח) מובא: "מהו שבת? שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרוהיי" (בלשון הקודש: מהו שבת? זה שמו של הקב"ה שהוא שלם מכל צדדיו). ומפרש ה"בני יששכר" מהו "מכל צדדיו"? קודש"א ברי"ך הו"א הו"ה אה"ה בגימטריא שב"ת. ולפי זה מובן מהו "מכל צדדיו". וכן בלשון הקודש: הקדו"ש ברו"ך הו"א הו"ה אה"ה בגימטריא שב"ת.

וזהו אם שומרים את השבת ונקהלים ללמוד תורה, מעלה עלינו הקב"ה שאנחנו מעידים שהוא מלכינו, והוא מלך העולם, וכמו שאמר הנביא "ואתם עדי נאום ד' ואני קל".

הערה אחרת: אותן ל"ט אבות מלאכות אשר נאסרו בשבת, נלמדות מן המלאכות אשר היו במשכן. שכן המשכן הוא "זעיר אנפין" של העולם כולו, ומלאכת בנייתו היא כעין מלאכת בריאת שמים וארץ, כמו שאמרו חז"ל (ברכות נ"ה): "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ" והוכיחו זאת מן הכתובים.

הכתוב אומר על בריאת שמים וארץ: "ד' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו", וכן על בצלאל נאמר: "וימלא אות ורוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת" כעין אלו הדרושות לבריאת שמים וארץ, דהיינו שמלאכת המשכן היא מעין בריאת שמים וארץ.

לכן נלמדו המלאכות האסורות בשבת מן המשכן, כי המלאכות ששמשו לבניית המשכן, הן כביכול המלאכות שאיתן נבראו שמים וארץ, אשר מהן עלינו לשבות בשבת.

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַבַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לָהּ" (ל"ה א' - ב')

על סמיכות פסוקים אלו אומר המדרש הגדול: "זה שאמר הכתוב "במקהלות ברכו אלקים". חז"ל אמרו כי מתחלת התורה לא נאמרה אף פרשה בהקהלה של עם ישראל אלא זו בלבד. ומדוע? אלא, כן אמר הקב"ה למשה: הקהל את בני ישראל במצוות שבת, כדי שתהיה שמורה לדורות, להיעשות קהלות קהלות, להיכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לשמוע דברי תורה, ולקדש את שמי הגדול.

אמר הקב"ה לישראל, אם נקהלים אתם בכל שבת וקוראים בתורה, מעלה אני עליכם כאילו העדתם עלי שאני מלככם. וכן הנביא (ישעיה מ"ג) אומר: "ואתם עדי נאום ד' ואני קל".

"לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת" (ל"ה ג')

'בעל הטורים': "אמר הקדוש ברוך הוא, אור שלי, פירוש, של גיהנם, שובת בשבילכם (סנהדרין דף ס"ה ע"ב, שאין אש הגיהנום בוערת בשבת), גם אור שלכם יהא שובת".

'כלי יקר': "ועל צד הרמז ירמוז כאן אל העונש של מחללי שבת, כדאיתא (שבת קי"ט ב') אמר רב אין דליקה מצויה אלא במקום חילול שבת שנאמר (ירמיה כ"ז י"ז): "וואם לא תשמעו לי לקדש את יום השבת וגו' והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלים ולא תכבה", אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שאין בני אדם מצוין לכבותה, פירש רש"י, היינו בשבת. וזה שאמר כאן כל העושה בו מלאכה יומת, ואמר לא תבערו אש, לא תגרמו לכם על ידי שלא תשמרו את השבת כראוי שתבער האש בכל מושבותיכם בבתי ספונים שלכם ביום השבת, בשעה שאין בני אדם מצוין לכבותה. עיין כל זה בעוללות אפרים (מאמר רס"ט)".

'דעת זקנים מבעלי התוספות': "הזהירה תורה על ההבערה טפי משאר מלאכות מפני שאינה נראית כל כך מלאכה, ושמא יאמרו לא נעשה מלאכה אבל נבעיר האש ונזמין הכל כדי לעשות בזה ובכסף מיד לאחר השבת לכך נאמר לא תבערו".

'תיקוני הזוהר' (תיקון מ"ח): "האי מאן דכעיס בשבת כאילו אוקיד נורא דגהנים" שתרגומו: "כל הכועס בשבת כאילו מבעיר אש הגיהנום" חס וחלילה, וזה אחד מהאיסורים של הבערת אש בשבת, ולא רק בשבת אסור לכעוס אלא בכל עת ובכל שעה. והאריז"ל הקדוש הזהיר רבות על הכעס, ואמר שכל הכועס הוא טורף נפשו באפו, ומחליף נשמתו בסטרא אחרא חס וחלילה, ואע"פ שעשה כל התיקונים, הכעס מכריע לרעה".

"זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה לָהּ' כָּל נְדִיב לְבָבוֹ יְבִיֵאֶה אֶת תְּרוּמַת ה' וְגו'" (ל"ה, ד'-ה')

פרשת ויקהל מדברת באריכות על ציווי משה לבני ישראל על בנין המשכן - תרומות ופרטי המבנה חומריו וכליו וכן בגדי כהונה. אחרי זה מתאר הכתוב באריכות איך קיימו ישראל את הציווי. יש לתמוה, הרי נאמר (פ' פקודי ל"ט מ"ג): "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ד' אתם כן עשו ויברך אותם משה". מפני מה האריך הכתוב עוד ועוד וחזר על כל הפרטים הידועים לנו כבר אודות המשכן?

הרמב"ן דן באריכות בסוגיא וכותב בסוף דבריו (ראה בפסוק "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה" ל"ו ח'): "כל זה דרך חבה ודרך מעלה, לומר כי חפץ השם במלאכה ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה, כענין מה שאמרו במדרש: יפה שיחת עבדי אבות לפני הקדוש ברוך הוא מתורתם של בנים, שהרי פרשתו של אליעזר (עבד אברהם) שנים ושלושה דפין היא".

הפטרות פרשת שקלים

לאשכנזים: מלכים ב' פרק י"ב מפסוק א' עד סוף פסוק י"ז
לספרדים: מלכים ב' מפרק י"א פסוק י"ז עד פרק י"ב סוף פסוק י"ז

בארבע שבתות בחדשים אדר וניסן מוציאים ספר תורה שני וקוראים בו למפטיר ואחר כך קוראים ההפטרות מענין המפטיר ולא מענין פרשת השבוע. אלו ארבע שבתות נקראין במשנה ובשולחן ערוך "ארבע פרשיות" והן:

(א) **פרשת שקלים**: קוראים אותה בשבת מברכים חודש אדר, או אם שבת היא ראש חודש אדר, קוראים המפטיר מתחלת פרשת כי תשא, המדברת במצות נתינת "מחצית השקל" כמו שנבאר להלן, ולהפטרות קוראין מעין המפטיר כמו שנבאר להלן.

(ב) **פרשת זכור**: בשבת לפני פורים מוציאים ספר תורה שני וקוראים מסוף פרשת כי תצא, המדברת מהחיוב לזכור מה שעשה לנו עמלק כשיצאו בני ישראל ממצרים, והחיוב למחות את שמם מן העולם, ולהפטרות קוראים מהנביא "שמואל" מה שעשה שאול המלך כשנצטוו להרוג את העמלקים, ואם ירצה ד' נבאר את ההפטרות בשבוע של פרשת זכור.

(ג) **פרשת פרה**: בשבוע הקודמת לפרשת החודש מוציאים ספר תורה שניה וקוראים מתחלת פרשת חוקת, המדברת מהחיוב לטהר עצמינו מטומאת מת על ידי זריקת מי פרה אדומה, בזמן בית המקדש, טרם שנהיה מותר ליכנס לבית המקדש או לאכול מהקרבנות, ולכן קוראים אותה קודם לחודש ניסן להזכיר אותנו לטהר את עצמינו כדי שנוכל לאכול מהקרבת פסח, וההפטרות קוראים מהנביא "יחזקאל" המתאר לנו כיצד עתיד הקב"ה לטהר אותנו מטומאותינו, ואם ירצה ד' נבאר את ההפטרות בשבוע של פרשת פרה.

(ד) **פרשת החודש**: קוראים אותה בשבת שמברכים חודש ניסן או אם ראש חודש ניסן חל בשבת, וקוראים בספר תורה שניה מפרשת בא, המדברת מהחיוב להביא קרבן פסח ביי"ד ניסן, וקוראים אז ההפטרות מעין המפטיר מהנביא "יחזקאל" כמו שנבאר אם ירצה ד' באותו שבוע.

בפרשת שקלים, כאמור לעיל, קוראים בספר תורה השניה מתחלת פרשת כי תשא (שמות ל' א' - ט"ז) בענין החיוב לתת מחצית השקל לבית המקדש בכל שנה ושנה. בזמן שבית המקדש היה קיים, כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה חייב היה ליתן מחצית השקל (לא פחות ולא יותר) לבית המקדש, והזמן שחייבים להביאו לבית המקדש היה בחודש אדר. הגבאים לקחו החצאי שקלים ואחר ראש חודש ניסן קנו קרבנות הציבור (תמידים ומוספים) מאותן שקלים חדשים, ולכן קוראים החיוב בתורה שזו היתה ההכרזה של בית דין שבא הזמן שכל אחד חייב להפריש מחצית השקל. הכסף שאספו היה הרבה מאד, ומה שלא היו צריכין לקרבנות השתמשו בו לכל צרכי בית המקדש, לתקן את בדיק הבית וכליו, ולשלם להעובדים בבית המקדש (גבאים, מנקים, וכדומה).

קריאה בפרשה זו מעוררת אצלינו החשיבות ליתן צדקה, וזה מעורר רחמים בשמים שבכחה לבטל גזירות קשות ורעות כדכתיב במשלי: "צדקה תציל ממות". וכן אמרו חז"ל במס' מגילה (דף ע"ג ע"ב): "אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים".

ההפטרות, מעין קריאת המפטיר, מדברת על מלכות יהואש שהיה בן שבע שנים במלכו. [אלו דברי ספר ומתוק האור פרשת כי תשא: סבתו עתליה בת אחאב שהיתה נשואה למלך יהודה והולידה אחזיהו שנעשה מלך על יהודה אחר מות בעלה, ואחר שנהרג בנה אחזיהו ביחד עם אחיה יהורם בן אחאב, רצתה עתליה למלוך על יהודה וישראל ביחד לכן הרגה כל בניה ונכדיה, אמנם נשאר לעתליה נכד אחד, תינוק בן שנה, יהואש בן אחזיהו, ולו מטפלת יהושבע בת יורם אחות אחזיהו, ותגנוב אותו ומיהרה אל בעלה יהוידע הכהן להצילו שהוא בן האחרון לבית דוד, והלך יהוידע והחביאו ששה שנים בעליית קודש קדשים עם המטפלת, אחר שש שנים קרא יהוידע לשרי יהודה ועשו קשר נגד עתליה והרגו והוציא את יהואש בן שבע שנים והמליכו].

בהזדרכת יהוידע הכהן הגדול כרת ברית עם ד' ועם העם ללכת בדרכי ד' ולנתץ את הבמות שבנו לעבודה זרה ואיבד את הצלמים שרווחו אז בישראל. ומעיד עליו הכתוב בהפטרות (מלכים ב', י"ב ג'): "ויעש יהואש הישר בעיני ד' כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן" וכאן, מעין הפרשה (במפטיר) נאסף כסף רב ומלאכת המקדש החלה. כפי שאמור (י"ב י"ב): "ונתנו את הכסף המתוכן על ידי עושי המלאכה המופקדים בית ד' ויוציאוהו לחרשי העץ ולבונים העושים בית ד' ... לחזק את בדיק בית ד' ולכל אשר יצא על הבית לחזקה".

אחרי מות יהוידע מורו, סר יהואש מדרך ד' הטוב, וע"פ דברים הלקוחים מספר ומתוק האור פרשת כי תשא: כדכתיב בהפטרות: שעשה הישר בעיני ד' "כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן" מכלל דאחר שמת יהוידע לא נהג כשורה, וכתב רש"י במלכים בשם המדרש (שמו"ר ח' ב') שהאנשים אמרו האיך היית יכול לחיות שש שנים בעליית קודש קדשים מקום המקודש ביותר ואמרו לו "אתה אלוה" ועבדוהו, והוכיחו זכריה בנו של יהוידע הכהן, וצוה יהואש להרגו והרגוהו ביום הכפורים בבית המקדש, (החפץ חיים אמר שבזמן הגר"א כאלפים שנה אחר שנהרג זכריה היה דיבוק בוויילנא שהיה נשמה של האדם שזרק אבן הראשון על זכריה) והיה דמו של זכריה תוסס בבית המקדש מאתים שנה עד שבא נבזראדן כמסופר במס' גיטין וחזר העם לסורו לעבוד עבודה זרה. סופו היה רע. באותה שנה צבא ארם הכו בו קשות ובמר גורלו נרצח על ידי משרתיו.

בענין היוזמה האישית

"וַיָּבֵאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נָשָׂאוּ לְבוּ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה': וַיָּבֵאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ" (ל"ה כ"א-כב)

הרמב"ן כותב (שם): "וטעם אשר נשאו לבו, לקרבה אל המלאכה, כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימן בהן ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדני דובר".

על פי דברי הרמב"ן מבהיא ה"דעת תורה" (להרה"ג ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל, משגיח ישיבת מיר, שמות עמוד שמ"ח) את הצורך ליוזמה ורצון עז להוציא לפועל כתנאי קודם בדרך להשיגים. וכן אומר: "אם תסתכל באדירי עולם, כל העשירים הגדולים, הנה רובם ככולם באו לשיא עלייתם כי אם רק הודות ליוזמתם הכבירה, איש חסר יזמה לא יתכן לו בשום אופן לעלות אל על. סימן מובהק הוא באדם, איש בעל יזמה, בחון ומודע כי הוא ממין חומר הגדולים הוא, והמעפילים לעלות, אל ראש ההר יגיעו! ואם אינו בעל יזמה, כי אז תבחן ודאי כי הוא ממין השפלים והננסים הוא, ואשר במצב זה כבר כן ישאר בלתי ספק.

התורה מציינת האנשים המצליחים בעבודת הקודש, מלאכת המשכן, מלאכה גדולה ורמה רוכבת שחקים – הם הבאים בנשיאות לב, בעלי יזמה בטבעם, טרם אף למדו מכל מלמד, ולא אומן אמר להם כלל, אלא מגביהים לבם בדרכי ד' ואומרים אני אעשה כל אשר אדוני דובר, הם הם המצליחים בעבודה, והם המברכים על המוגמר.

הנה משה בא בשם ד' ומציע לפני העם עסק ענקי וגם מסועף מאוד – עסק של עם סגולה וממלכת כהנים וגוי קדוש, עסק של "ולדבקה בו" – להתענג על ד' וליהנות מזיו שכינתו, עסק אשר לא ראוהו מעולם, לא נתנוהו בנסיון וכל בחינה, והם לא הססו אף רגע ולא נסוגו אחור ותיכף ענו ואמרו כל אשר דבר ד' נעשה! נתבונן נא בהרחבת הלב הצריכים ליוזמה כזאת!

אראה לכם בזה מאמר חז"ל המורה ע"ז היסוד, והמאמר כשהוא לעצמו, אף בלי כל ביאורים, יש בו לעשות באדם מהפכה גמורה.

איתא במדרש פ' שופטים (דב"ר ה' ב'), "זהו שאמר הכתוב (משלי ו' ו'): "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שוטר ומושל תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה". מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה? רבנן אמרי הנמלה הזו שלשה בתים יש לה, ואינה כונסת בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני הטינה, אלא באמצעי, ואינה חיה אלא ששה חדשים וכו', וכל מאכלה אינה אלא חיטה ומחצה, והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצא חיטין ושעורין ועדשים וכו', ולמה היא עושה כן? שאמרה שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהיה לי מוכן לאכול! אמר רשב"י מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף, לפיכך אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אף אתם התקינו לכם מצות מן העולם הזה לעולם הבא". מבהיל הדבר למתבונן, הנמלה בכוחותיה הפעוטות והדלות, וכמה כבר יכולה באמת לבצע, וההכרח שלה ג"כ קטן למדי, והכל הוא מפני שמא יגזור עלי חיים – ממש שינו הטבע, ומכל זה אם אך רוכשת לה איזה כח של זריזות, כבר יש לה יזמה כזאת אשר היא אף למעלה מכוחותיה, לפי הנראה לעין, וביזמתה זאת אמנם היא פועלת, וגם מצלחת במדה רבה כזאת! אי"כ ק"ו בן בנו של ק"ו, כשיתבונן האדם בכוחותיו הכבירים שלו, וגם בההכרח הגדול שיש לו, עד כמה מחויב הוא לאזור חיל, ולספוג בעצמו יזמה, אמצאה, והעפלה לאין קץ והגבלה, ומה תקות אנוש אם היזמה שלו מגעת רק ל"חטה ומחצה", בהיות צרכו מן המוכרח שלש מאות כור!

וזהו באמת דרך הראשונים ז"ל. מאין נתגדלו אלה ארזי הלבנון, אם לא מהיזמה הכבירה שלהם, אשר היתה ממש עד למעלה מכוחותיהם. ושפל מצבינו אנו היא בעיקר מחמת יזמתנו הדלה, כי בלי יזמה אין-סופית, לא נעשה כלום וכלום, מהפסיעה הראשונה תיכף צריכה להיות פנייתו ומגמתו לרום פסגת המעלה, "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב" (תנא דבי אליהו כ"ה) – חייב ממש, כי זה מן העיקרים בעבודה, ומן ההכרח היותר גדול, דוקא להביט ולחקות את הכי גדולים וענקים, כי אז ודוקא אז יעלה לרום כוחותיו שלו. אבל בלי היזמה הזאת אין פעולה ואין הצלחה, נורא למתבונן.

וזכר לדברינו נביא מאמר חז"ל בענין "ויסתתר משה פניו" (לעיל ג' ו') אמרו במדרש (שמו"ר ג' א') "ויסתתר משה פניו, רבי יהושע בן קרחה ורבי הושיעא, אחד מהן אומר לא יפה עשה משה כשהסתיר פניו, שאילולא לא הסתיר פניו גלה לו הקב"ה מה למעלה מה למטה מה שהיה ומה שעתיד להיות, ובסוף בקש לראות שנאמר (ל"ג י"ח): "הראני נא את כבודיך", אמר הקב"ה למשה אני באתי

להראות לך והסתרת פניך, עכשיו אני אומר לך: "כי לא יראני האדם וחי", כשבקשתי לא בקשת וכו". מבהיל מאד הענין לקבל עונש כזה! ובשביל מה? – "כשבקשתי לא בקשת"! לולא חז"ל אמרו זאת לא היינו יכולים לדמות דבר כזה, הלא המקרא אומר כי היה זה מחמת "כי ירא מהביט אל האלקים", ושם במדרש (ע"ש היטב) הלא נאמר כי קיבל שכר על זה, אבל חז"ל ברוח קדשם מצאו גם איזה חסרון כל דהו בהיוזמה שלו, וראה מה אבד על זאת! מה גדולה ההתעוררות מזה להתבונן עד כמה שהכל תלוי במדת יזמתו של האדם, וכי זה כל האדם. ע"כ.

בענין שליטה עצמית

"וְעֵשָׂה בְצִלְאֵל וְאֶהְלִיָּאב וְכָל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חָכְמָה וְתְבוּנָה בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת פֶּלַ מְלָאכָת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה'" (ל"ו, א')

מספר פעמים במעשה בניית המשכן מתייחס הכתוב לחכמה המתבקשת אל הלב דוקא. שנאמר (שם ב'): "ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב ואל כל איש חכם לב אשר נתן ד' חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו וגוי", ועוד (שם ח'): "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן", וגם לעיל בפרשת כי תשא (ל"א ו') כתיב: "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה", וגם בשלמה המלך מצינו בהתגלות ד' אליו בחלום, מבקש שלמה (מלכים א' ג' ט'): ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע". ומה עונה הקב"ה? (שם י"ב): "הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון" יש כאן ענין תמוהה. למעשה נראה שחכמת האדם במותו והלב הוא מקום רגשות ורצונות, למה מתיחסת החכמה דוקא אל הלב?

לתועלת הענין נראה דברי חז"ל (ב"ר ל"ד י') בזה"ל: "ויאמר ה' אל לבו", **הרשעים הן ברשות לבן.** (תהלים י"ד): "אמר נבל בלבו", (בראשית כ"ז): "ויאמר עשו בלבו", (מלכים א' י"ב): "ויאמר ירבעם בלבו", (אסתר ו'): "ויאמר המן בלבו". **אבל הצדיקים לבן ברשותו** - (שמואל א' א'): "ווחנה היא מדברת על לבה", (שמואל א' כ"ז): "ויאמר דוד אל לבו", (דניאל א'): "וישם דניאל על לבו". לא אמר הכתוב "בלבו" בקשר לצדיקים אלא "אל לבו" או "על לבו". ופירוש, הרשעים הן ברשות לבם - שדעתם ושכלם ומידות אנוש שבהם מסורים ונשלטים מיד תאוות וחשקת לבם הרע.

וכאן ירווח לנן להבין את עומק מילות המדרש "אמר נבל בלבו אין אלקים" אף שכן לא תחשוב דעת אנוש בשכלו, לבו הרע שולט עליו ואומר לו לא לירא את האלקים.

וכן נאמר: "ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את אחי יעקב", כאן עשו שהיה פקח והאמין רבות בברכות אביו, וכיבד את אביו והבין שברכת יצחק ליעקב היא נצחית גברה קנאת לבו על דעתו ושכלו והביאה אותו לשנאה ולמחשבת שפיקות דמים.

ועוד נאמר: "ויאמר ירבעם בלבו, עתה תשוב הממלכה לבית דוד, אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ד' בירושלים ... ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם ... אלה אלהיך ישראל וגוי", הרי ירבעם בן נבט נמשח ע"י אחיה השילוני הנביא למלך על ישראל, אחרי חלוקת הממלכה ומובטח לו מלכות בתנאי שילך בדרך הישר (מ"א ל"ח): "והיה אם תשמור את כל אשר אצוך והלכת בדרכי ועשית הישר בעיני לשמור חוקותי ומצותי כאשר עשה דוד עבדי, והייתי עמך ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד ונתתי לך את ישראל", למרות ההבטחה הנבואית והתנאי הכרוך בה שאם ישמור את חוקות השם ימלוך על רב ישראל עדיין לא שלט בתשוקת לבו, והגאווה גברה בלבו, והחשש שינהרו ישראל לירושלים ותדלדל מלכותו, הביאתו לידי קנאה ששלטה על שכלו ודעתו.

וכן גם כתיב (אסתר ו' ו'): "ויאמר המן בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר וגדולה יותר ממני". וזה המן שהיה ידען ופקח גדול שהשימו המלך להיות משנהו, ומצד כל הגיון היה צריך שיהיה ביכלתו כח מחשבה וריסון עצמי. אך הוא רדף הכבוד וגאות לבו גברה על דעתו ושכלו.

ולא כן הצדיקים חכמי לב. הצדיקים לבם ברשותן שע"פ המפרש (הוצאת "מכון המדרש המבואר") דעתם ושכלם ומדות אנוש הטובות שבהם שולטים על תאוות המסור בידיהם, כמו שנאמר: "ווחנה היא מדברת על לבה" ואפילו שפנינה הכעיסה את חנה כדי להביאה להתפלל לדי שכתוב (שמו"א א' ו'): "וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה כי סגר ד' בעד רחמה", לא עברה דעת חנה להמשך ע"י רצון הלב ולכעוס אלא שיעבדה את אותו רצון הלב אל השכל וכבש דעתה את לבה לדבר בלחש ובתפלה ובקול דממה דקה ולא לצעוק ולטעון כלפי ד'.

ועוד כתוב (שמו"א כ"ז א'): "ויאמר דוד אל לבו עתה אספה יום אחד ביד שאול, אין לי טוב כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים ונואש ממני שאול לבקשני עוד בכל גבול ישראל ונמלטתי מידו". אך מה קדם לכך? הזדמנות נדירה לדוד להרוג את שאול כשמצאו יושן במערה והיה יכול להכותו בחנית (שם כ"ו ז'-י"א) אך דוד מנע עצמו מלנגוע במשיח ד', ואמר לאבישי שר צבאו אשר היה

עמו: "אל תשחיתוהו כי מי שלח ידו במשיח ד' ונקח ... חלילה לי משלוח יד במשיח ד'". דעתו, שכלו, ויראת ד' של דוד גברו על פחד ורוגז בלבו למרות ששאלו רדפו והיה מבקש את נפשו.

וכן כתוב (דניאל א' ח'): "וישם דניאל על לבו, אשר לא יתגאל בפת-בג המלך וביין משתיו". דניאל מובא לבית המלך עם קבוצת נערים משכילים וטובי מראה ומשכילים בחכמה ובדעת כדי ללמוד לשון ומנהגי הכשדים ואח"כ לשבת לשרת בבית המלך. יום ביומו מקבלים הנערים מאכלים ויין משתה המלך אך דניאל מוצא עצה לא להתגאל במאכלים ומשקאות האסורות ואוכל זרעונים במקומם. הנה דניאל שעי"פ דעה ברצון הלב לאכול מן המשובח לא נכנע וגברה דעתו על תאבון ותאות הלב.

מעתה לא נפלות ורחוקה ההבנה שבוה הצדיקים "דומים לבוראם" (ב"ר ס"ז ח') שכן כתיב בהקב"ה (בראשית ח' כ"א): "ויאמר ד' אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו וגו'". שמדת רחמיו גברה על מדת הדין ונשבע שלא להביא עוד מבול לעולם.

ונראה דברי המדרש על הפסוק "ויצר לב האדם רע" (ב"ר ל"ד י'): "אמר רבי חייא רבה עלובה היא העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה, כי יצר לב האדם רע מנעוריו", כן לב האדם שהוא מורכב ומעורב מכמה כוחות הנפש, רצונות ויסודות כעיסה המעורבת מכמה דברים. כמה עלוב ובוזי הוא, שהקב"ה שהוא בוראו מעיד עליו שהוא רע. אך לא כל לב האדם עם כל רצונותיו כולם מכל מה שהוא מורכב הוא רע שהרי יש בו יצר טוב, אלא שיש בו יצר רע כאותה עיסה המורכבת מכמה מינים אלא שהשאר בלבד הוא מחמץ אותה וזה היצר הרע המקלקל את רצונות הלב, ונוטעים בו רצונות רעים כגאות, תאוה ורדיפת כבוד. הגורמים לאדם לעבד שליטה עצמית במוחו ומסיטה אותו מדרכו ומקלקלת כל יוזמה (ראה מאמר קודם על הצורך החשוב ביוזמה אישית) וגורמת לו אובדן ולא ישיג מטרתו.

ויאירו דברי ה"שפתי חיים" (שמות פ' ויקהל עמוד תכ"א): "לפי זה י"ל, הן אמנם הלב הוא מקום משכן הרצונות, והמוח מקום החכמה והדעת, אבל החכמה שמקורו במוח היא צריכה לרדת לחדור ולהשפיע על הלב. לא כדרכם של הרשעים שהם משעבדים את המוח אל הלב, אפילו נגד הגיון השכל. אלא כדרך הצדיקים שמשעבדים את הלב אל השכל, ע"י שהשכל הוא משפיע על הלב "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" היינו כאשר האדם לא הולך אחר רצונות הלב, אלא הלב מושפע מהשכל, הקב"ה משפיע חכמה אל לבו. וכך גם מה שהתפלל שלמה "ונתת לעבדך לב שומע", אמנם השמיעה היא באוזן, אבל צריך שהלב יהיה לו רצון לשמוע, שלא הלב ידרוש את הרצונות העצמיים שלו, אלא ישמע לשכל.

עושי המשכן עשו את כל המלאכות "כאשר צוה ד'", לא עשו את המשכן לפי רצונות הלב, אלא לפי מה שנצטוו מפי ד', ולכן מוזכר כמה פעמים בעשיית המשכן "כאשר צוה ד' את משה", שלא חידשו מעצמם מאומה, והקב"ה נתן את החכמה בלב עושי המשכן, כי כאשר רצון האדם שהלב יהיה מושפע מהחכמה הוא מקבל את הסייעתא דשמיא, להיות מושפע מהחכמה אל תוך הלב, וזה הדגשת התורה "כל חכם לב", כלומר הלב שלהם היה משועבד לגמרי אל החכמה שבמוח, ולא זזו כמלא נימא מכאשר צוה ד' את משה.

וזה הדגשת התורה: "ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נתן ד' חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשות את כל מלאכת עבודת הקודש לכל אשר צוה ד'" החכמת לב התבטא בכך שעשו כאשר צוה ד'.

זו עיקר עבודת ד' להפוך ולשעבד את רצון הלב אל רצון השכל, שיהא לבנו ברשותינו, ולא ח"ו רשותינו בלבינו, כמו שכתוב: "וידעת היום והשבות אל לבבך" צריך להשיב אל הלב את ידיעות השכל וקנין החכמה כאשר השכל אינו משועבד אל רצון הלב אלא הלב משועבד אל חכמת השכל. עכ"ל.

DEDICATION	
לרפואה שלמה:	לעילוי נשמת:
אהרון בן רפאל זיוילי חיה שרה בת יטע (CAROL STORCH SCHWARTZBERG) האלוף (מיל.) מאיר דגן הגב' רחל דיין	החזן ר' יעקב (בן בנימין וסומבול) הכהן ז"ל האלוף (מיל.) אביגדור יאנוש (בן יעקב וינינה גולדלוסט) בן גל ז"ל

For dedications please email asaftamir@verizon.net one week in advance